

USTANOVE

Zdravko Klanjšček

OB PETINDVAJSETI OBLETNICI DELA VOJAŠKEGA ZGODOVINSKEGA INŠTITUTA

I

Vojaški zgodovinski inštitut ima kot znanstvena ustanova JLA nalogo raziskovati in osvetljevati vojaško preteklost jugoslovanskih narodov, ugotavljati vojne izkušnje ter s tem neposredno pomagati k nadaljnjemu razvoju vojaške znanstvene misli oziroma svobodoljubnih in revolucionarnih tradicij jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Od ustanovitve leta 1946, ko je bil najprej oddelek generalnega štaba JA, je vojaški zgodovinski inštitut v svojem že četrstoletnem razvoju dosegel vidne uspehe in postal ustanova s trdnim ugledom, tako v deželi, kot v mednarodnih okvirih, saj ima stike skoraj z vsemi tovrstnimi evropskimi vojaškimi institucijami. Seveda so ti stiki bolj razviti s podobnimi ustanovami sosednjih držav.

Glede na dejstvo, da je bilo obdobje narodnoosvobodilne vojne in revolucije 1941—1945 za jugoslovanske narode obdobje najhujših in najodločilnejših vojaških naporov, da je v nedavni preteklosti zarezalo najglobljo brazdo v zgodovinskem razvoju jugoslovanskih narodov in narodnosti, da je NOB neizčrpen vir izkušenj tudi za sodobne obrambne priprave in morebitne nove preizkušnje obrambne moči socialistične Jugoslavije pred slehernimi napadalnimi poskusi, najsi bodo nastopili od katere koli strani, je razumljivo, da je vojaški zgodovinski inštitut usmeril večino svojih sil in naporov v preučevanje narodnoosvobodilne vojne in revolucije jugoslovanskih narodov. K takim usmeritvam to ustanovo silijo tudi poveljna svetovna dogajanja, saj so značilnost preteklih desetletij zmagovite osvobodilne vojne zatiranih narodov Afrike in Azije, neuspeh mnogih zavojevalnih poskusov imperialističnih sil, kar pomeni, da so prav doktrinarna strateška in taktična načela, ki so označevala osvobodilno vojno jugoslovanskih narodov, dobila novo potrdilo v številnih vojnih dogajanjih poveljne dobe in postala močno orožje v rokah protimperialističnih, protikolonialnih, demokratičnih in svobodoljubnih gibanj na raznih koncih sodobnega sveta.

Pri dolgoročnem programskem načrtovanju se vojaški zgodovinski inštitut ni omejeval zgolj na ozke lastne interese. Želel je s svojimi osnovnimi publikacijami spodbuditi zgodovinopisno in publicistično dejavnost na čim bolj široki fronti. Tako je najprej začel izdajati *Zbornik dokumentov in podatkov*

o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije. Prva knjiga te obsežne zbirke je izšla leta 1949, doslej pa je objavljeno čez 130 zvezkov, pri čemer ni upoštevano 14 knjig slovenskega dela, ki so izšle tudi v slovenščini.

V omenjeni zbirki, ki obsega čez pol milijona knjig, je inštitut objavil čez dvajset tisoč izbranih dokumentov enot in ustanov narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov ter šest tisoč dokumentov okupatorskega in kvislinskega izvora.

Zbirka obsega v I. delu dokumente o bojih v Srbiji (21 knjig), v II. delu gradivo Vrhovnega štaba (11), III. delu o bojih v Črni gori (8), IV. delu v Bosni in Hercegovini (25), V. delu v Hrvaški (33), VI. delu v Sloveniji (17), VII. delu v Makedoniji (4), VIII. delu gradivo o operacijah na Jadranu (3), v IX. delu pa o partijsko politični dejavnosti v NOV (9). Razen tega je izšel še zbornik pod naslovom *Aprilski rat 1941*.

Do izpolnitve celotnega načrta je treba objaviti še okoli 50 knjig večinoma že pripravljenih rokopisov. Celotna zbirka bo obsegala torej okoli 180 zvezkov in bo imela tudi tematski register, ki bo objavljen v štirih knjigah.

Druga pomembna publikacija, ki ima enak namen, je *Bibliografija izdanja narodnoosvobodilnega rata 1941—1945*, ki na 816 straneh s 600 fotografijami podaja celoten pregled narodnoosvobodilnega tiska v Jugoslaviji, ter *Kronologija osvobodilne borbe naroda Jugoslavije z 18.000 kronološkimi enotami na 1265 straneh*.

Med številnimi publikacijami raziskovalnega značaja je treba zlasti omeniti *Osvobodilni rat naroda Jugoslavije 1941—1945* v dveh knjigah, *Drugi svetski rat — Pregled ratnih operacija* v petih knjigah pa je doslej najboljši in najpodrobnejši vojnogodovinski oris druge svetovne vojne, značilen po tem, da upošteva tudi osvobodilna in odporniška gibanja kot močan dejavnik protihitlerjevskih sil. V sodelovanju z vojaškim zgodovinskim inštitutom rdeče armade je nastalo tudi pomembno delo *Beogradska operacija 20. oktobra 1944*.

Razen v pripravi in izdaji precejšnjega števila del iz preteklih vojn na Balkanu ter manj kompleksnih tem iz zgodovine NOB se je vojaški zgodovinski inštitut pojavljal kot organizator in aktivni soudeleženec številnih posvetovanj zgodovinarjev novejših dobe, med katerimi je treba omeniti posvetovanje *Neretva—Sutjeska 1943* leta 1969 v Sarajevu (izšel je tudi poseben zbornik pod istim imenom *Neretva—Sutjeska 1943*) ter znanstveno posvetovanje zgodovinarjev *Osvobodilni boj narodov Jugoslavije kot vseljudska vojna in socialistična revolucija letos v Ljubljani*.

Od aprila 1950 inštitut izdaja časopis za vojaško zgodovino narodov in narodnosti Jugoslavije pod imenom *Vojnoistorijski glasnik*. Doslej objavljeni teksti glasnika obsegajo najmanj 16.500 strani v 105 zvezkih. Po številu, kakovosti in prisotnosti avtorjev iz vseh predelov Jugoslavije ter glede na to, da je njegovo težišče na preučevanju osvobodilnega boja, glasnik zavzema zelo vidno mesto v povojnem zgodovinopisju.

II

Vojaški zgodovinski inštitut je posebej posvečal vso pozornost tudi Sloveniji, kolikor so to dopuščale kadrovske in gnotne razmere. Že leta 1951 je v Sloveniji začelo delo na urejanju slovenskega 6. dela Zbornika dokumentov in po-

datkov. Dosledno izpolnjujoč dolgoročno usmeritev inštituta glede NOB slovenskega naroda kot dela jugoslovanske osvobodilne vojne je skupina sodelavcev vojaškega zgodovinskega inštituta v sodelovanju, najprej z Muzejem narodne osvoboditve, nato pa z Inštitutom za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani načrtno in vztrajno pripravljala rokopise že omenjenega zbornika v slovenščini in v srbskem prevodu. Slovenski, 6. del Zbornika ima 19 knjig. V srbskem prevodu je izšlo 17 zvezkov, rokopisi so končani tudi za poslednji dve knjigi, v slovenščini pa 14 knjig.

Skupina raziskovalcev vojaškega zgodovinskega inštituta, ki je v Ljubljani, se je leta 1964 okrepila tako, da je mogla začeti delo na vojaškozgodovinskem pregledu narodnoosvobodilne vojne na Slovenskem, hkrati pa je razvila obsežno dejavnost v širjenju vojaško zgodovinske misli. Ob njeni pomoči in ob pritegnitvi drugih dejavnikov (inštitut za zgodovino delavskega gibanja, borčevske organizacije, muzeji itd.) se je razvila na Slovenskem široka zgodovinopisja akcije okoli Knjižnice NOV in POS, ki ima danes že 32 objavljenih del iz slovenske vojaške zgodovine ter s področja umetnosti med NOB, veliko rokopisov pa je v pripravi.

Danes lahko trdimo, da je vojaško zgodovinopisje na Slovenskem že postalo del slovenske kulture in da pomeni močan dejavnik v ohranjanju svobodoljubnih in revolucionarnih tradicij ter pospeševanju obrambnih naporov na Slovenskem.

Ti uspehi so, ob hkratni zavzetosti sodelavcev vojaškega zgodovinskega inštituta za svoje naloge, obenem tudi posledica pravilne dolgoročne usmerjenosti vodstva inštituta, ki upošteva posebnosti na Slovenskem, še posebej pa so plod stalnega sodelovanja z inštitutom za zgodovino delavskega gibanja ter medsebojnega razumevanja in pomoči, saj je obema bil ves čas pred očmi isti cilj.